

Kooperativa och kollektiva bostadsformer i Sverige.

Bostadsrättsföreningar, där varje medlem själv köper och amorterar sin lägenhet, äro mycket gamla i Sverige. I några av dem försöktes redan omkring sekelskiftet att göra mer av hushållsorganisationen gemensam (centralkök), men dessa försök anses allmänt som misslyckade. Liknande samhushåll ha sedermera endast förekommit i stiftelser av olika slag: hem för gamla, för pauvres honteux, för pensionerade lärarinnor, sjuksköterskor o.s.v.

Med den med amerikansk fart organiserade rörelsen "Hyresgästernas Sparkasse- och Byggnadsförening (H.S.B.) inleddes på 1920-talet en ny epok. Den första "kollektiviseringen" var även där försiktig: den bestod närmast i att storartade, maskinella tvätt- och torkrum turvis ställdes till hyresgästernas förfogande. Men snart nog började medlemmarna sluta sig tillsammans till klubbar av skilda slag (dam-, sport- och teaterklubbar) och några gemensamma rum inrättades för klubbmöten och gymnastik.

Det stora steget, det socialt verkligt betydelsefulla, togs emellertid 1929, då den första "lekstugan" byggdes i en av H.S.B:s fastigheter. Sedermera ha dessa rikt utvecklats; i närvarande stund finnas 12 dylika lekstugor med plats för nära 500 barn. Dessa lekstugor påminna både om frøbelska barnträdgårdar, franska écoles maternelles, anglosachsiska nursery schools och montessoriska casa dei bambini. De behålla dock sin särprägel därigenom, att såväl det sociala värdsyftet som det pedagogiska uppmärksammas, att ingen fattigvårds- eller annan klasstämpel råder, samt att många olika kategorier barn mottagas. De stora, soliga lokalerna stå nämligen dels öppna för s.k. "heldagsbarn", som under mödrarnas förvärvsarbete, sjukdom l.dyl. tillbringa sin hela dag i lekstugan, äta, sova middag, klädas och leka där. Men vidare infinna sig mellan 10-1 en stor mängd barn till några regelbundna lektimmar, som ha barnträdgårdskaraktär. Dessutom komma under dagens lopp en hel del s.k. "tillfälliga barn": modern är ute på ärenden, har tvätt eller storrengöring i hemmet, är sjuk eller på läkarbesök, sportar eller går på någon kurs o.s.v. I själva verket är detta att lekstugorna stå öppna för helt tillfälliga besök av hyresgästernas barn det som

kanske mest skiljer dem från andra liknande institutioner och det som bäst återspeglar, hur smidigt man sökt anpassa sig efter den moderna storstadens krav.

Skolbarnen ha på lekstugan sitt särskilda rum för läxöverläsning under särskild lärarinnas överinseende och senare på kvällen är det den något äldre ungdomens tur att utnyttja lekstugans utrym-
men för sin klubbverksamhet: man har träslöjd i ypperliga slöjdsalar med materialrum till, man har skolkökskurser i lekstugans kök, man har amatörteater i det stora samlingsrummet, ja, gymnastik t.o.m. för de äldres motion förekommer några kvällar i veckan. All denna mångfald i verksamheten tillåter, att man kan lägga ner relativt stora kostnader på lokalerna, som därför ge mycket större variationsmöjligheter även för småbarnens lek och sysselsättning än en enbart som barnkammare använd lokal. En del utrymmen stå alltid sparda för dem; de andra ha en så betryggande ventilation och hygienisk utrustning, att inga betänkligheter finnas.

Den allra senaste utvecklingen av denna rörelse för ett kooperativt omhändertagande av barnen en viss del av dagen har medfört skapandet av två s.k. "barnhotell" i Stockholm. Det ena är en utbyggnad av H.S.B:s nyaste lekstuga, där barn alltså kunna inackorderas, per dygn eller vecka eller månad, när särskilda omständigheter gör det nödvändigt: föräldrarnas bortresa, sjukdom eller dylikt. Det andra förtjänar sin skildring för sig, då det är en del av det komplex, arkitekt Markelius' Kollektivhus, som utgör den radikalaste och konsekventaste utformningen av den kooperativa bostadsidén. I detta utsökt väl planerade hus finns sålunda en liten intim "barnavdelning" för husets barn, där såväl dagvård som helinackordering kan beredas. Men även städningen av de egna lägenheterna kan här överlämnas åt för hela huset anställda städerskor, liksom tvätten genom ett bekvämt tvättnedkast går direkt från den egna förstugan till centraltvättstugan, där den även kan lagas.

Den mest betungande delen av det privata hushållsarbetet är här likaså kollektiviserat, nämligen matberedningen och diskningen. Huset har ett centralkök, en liten "mjölkbarsrestaurang". Men framförallt sker distributionen av den färdiga maten direkt till familjens egen bostad genom särskilda mathissar, efter beställning

på lokaltelefon.

Detta kollektiva hus har i sin adekvata och behagliga gestaltning gjort oerhört mycket för att vända den sentimentala opinion, som till en början med alla upptänkliga medel och argument sökte hindra förverkligandet. Idén har vunnit fast mark, att förvärvsarbete hustrur icke i gamla traditioners namn skall behöva betungas med ett dubbelarbete utan att hushållsarbetet av dem kan rationaliseras, ja, man börjar rentav tillerkänna dem rätten att själva välja mellan huslighet och annat arbete, efter anlag, intresse och ekonomiska kalkyler. I detta samband är det värt att erinras om, att denna konsekventa kollektivisering av hushållsmaskineriet endast är en lösning för arbetande kvinnor (och ensamma män, naturligtvis). En helt annan ideologisk bakgrund har den gemensamma barnuppfostran i storbarnkammare. Den är inte främst tänkt som en arbetsrationalisering, utan den är starkt motiverad av många andra förhållanden, som äro typiska för det moderna samhället. Det skulle därför vara mycket felaktigt, att inskränka dess förmåner till endast förvärvsarbetande mödrars barn (ehuru de äro många och ännu mycket återstår att göra för dem: 1/4 av alla gifta kvinnor i Stockholm äro nämligen förvärvsarbetande och dessutom födas här årligen över 1.000 barn utom äktenskapet).

Tyvärr kan denna storbarnkammarens nödvändighet i den moderna stadsbebyggelsen inte fylligt och konkret skildras, men endast en starkt sammanträngd uppräknig ges av vilka de barn äro som enligt läkares och psykologers och socialarbetares enstämmiga omdöme behöva den: Den måste stå öppen för alla trångbodda barn och barn i smålägenheter för att ge ökat lekutrymme, barn till förvärvsarbetande mödrar under den tid modern är borta, barn till hemarbetande mödrar för att ge modern någon tids avlösning från bundenheten, barnen i miniatyrfamiljerna för att ge kamratumgänge och en rikare fostringsmiljö samt till slut de svåruppfostrade barnen, problem-barnen, för att ge särskild pedagogisk ledning. Detta allt innefattar icke några enstaka barn, utan huvudmassan av städernas barn, för vilka äntligen en omtanke måste läggas i dagen, som i lekplatser och lektrum ger dem någon ersättning för allt det naturliga liv som förloras i städerna och genom industrialiseringen.

Detta är alltså den största och nödvändigaste reformen för att hjälpa familjerna att leva i städerna; den fullständigare kollektiviseringen är därutöver för vissa kategorier en fördel.

Alva Myrdal